

A könyvtárügy fejlődése a kontinentális Kínában

A kínai könyvtárügy fejlődéstörténete

„A könyvek mindent elhoznak nekünk, amire szükségünk van” – tartja egy régi kínai közmondás. A kínaiak mindig is nagyon megbecsülték az olvasás tudományát. Erről szólásaikon kívül az ókori Kína két találmánya is tanúskodik: a papír előállításának, valamint a mozgatható írásjelekkel való nyomtatás technikái. A régészeti kutatások alapján a legrégebbi kínai könyvtár a Shang-dinasztiához köthető, melynek tagjai a Kr. e. 13. században Anyang városában jóslócsontokat gyűjtöttek és archiváltak.

A népköztársaság előtti Kína könyvgyűjteményei négy csoportba oszthatók:

- Helyi hatóságok könyvgyűjteményei, például a híres „Si Ku Quan Shu” (A négy tárház összes könyve), melyet *Qianlong* császár kezdeményezésére állítottak össze. Az 1782-re befejezett gyűjtemény az akkori idők legerjedelmesebb könyvsorozata volt.
- Magánkönyvgyűjtemények, melyeket tehető, olvasni szerető emberek alapítottak.
- Kolostori könyvtárak, melyeknek célja elsősorban a vallásos nézetek terjesztése, valamint történelmi könyvek gyűjtése volt.
- Felsőfokú magániskolák könyvgyűjteményei, melyekben pedagógiai és a kutatáshoz szükséges irodalom kapott helyett.

A régi Kínában mindezzel együtt nem volt sok könyvtár, a meglévők aránytalanul oszlottak el az ország területén és nem vonatkozott rájuk központi szabályozás. Az 1930–40-es években a japán-kínai háború különösen visszavetette a könyvtárügy fejlődését. 1949-ben új korszak kezdődött a könyvtárügyben is; a nyilvános könyvtárak száma 1949 és 1965 között 55-ről 573-ra emelkedett. Az 1966-ban kezdődött kulturális forradalom azonban újra hanyatlást hozott: sok könyvtárat bezártak, a dolgozókat átképezték, a könyvállományok nagy része kárba veszett. A viszonyok helyreállása a kínai reform és nyitás politikájának köszönhető.

Az utóbbi években nagyon gyors fejlődésnek indult a könyvtárügy. A statisztikai adatok szerint napjainkban 350 000 könyvtár működik Kínában, mintegy 4 milliárdnyi könyvállománnyal és 400 000 képzett könyvtárossal.

A kínai könyvtári rendszer

Használói csoport, állomány és fenntartó szerint a következő könyvtártípusok különíthetők el: nyilvános könyvtárak, egyetemi könyvtárak, tudományos könyvtárak, különböző iparágak speciális könyvtárai, szakszervezeti könyvtárak, katonai könyvtárak, iskolai- és gyermekkönyvtárak. Kiemelt jelentőségűek a nyilvános, egyetemi és tudományos könyvtárak, mivel ezek a hálózati együttműködés és a kutatás központjai.

A nyilvános könyvtárak

A nyilvános könyvtárak mindenki által látogathatók. Felügyeletüket a kulturális minisztérium irányítása alatt a helyi hatóságok látják el. A közigazgatási egységtől függően tartományi-, városi- és tartományi jogú városbeli könyvtárak különíthetők el.

A nyilvános könyvtárak minden tudományterület irodalmát gyűjtik, illetve sok esetben felelősek a működési területükön megjelent irodalom teljes körű feltárásáért is. A nagyobb könyvtárak a tudományos és technikai kutatások kihívásainak, míg a kisebbek a mindennapi felhasználók kívánságainak kívánnak megfelelni.

A több mint 80 éve alapított pekingi könyvtárat 1917-ben nyilvánították nemzeti könyvtárrá. Ez a világ harmadik, illetve Ázsia legnagyobb könyvtára. Az IFLA tagja, a régi kéziratok lelőhely-nyilvántartásáért felelős intézmény, az ISSN nemzeti központja. Továbbá feladatai közé tartozik a kínai nemzeti bibliográfia vezetése, valamint a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés irányítása. Nemzetközi szabványokra támaszkodva a kínai

sajátosságok figyelembevételével a nemzeti könyvtárban készülnek olyan szabályzatok és leírások, mint például a bibliográfiai leírás szabályai, a kínai teaurusz, vagy a nemzeti szabványként elismert CN-MARC formátum.

Egyetemi könyvtárak

Az egyetemi könyvtárak a képzést és a kutatást segítő tudományos intézmények. Használóik főképp a felsőoktatási intézmények oktatói és hallgatói. Az egyetemi könyvtárak vezetői általában az egyetemi tanácsban is helyet kapnak, illetve egy rektorhelyettes is felelős a könyvtári ügyekért. A nagy egyetemeken egy központi könyvtár több kari és intézeti könyvtárral alkot könyvtári hálózatot.

A pekingi egyetemi könyvtár 8 millió kötetével Kína legnagyobb egyetemi könyvtára.

Tudományos könyvtárak

A tudományos könyvtárak közé tartoznak a *Kínai Tudományos Akadémia* könyvtárai, a *Társadalomtudományi Akadémia* könyvtárai és a kutatóintézetek könyvtárai. Nagy részüket 1949 után alapították. A gyors fejlődés miatt nemcsak a szakirodalom gyűjtése és rendelkezésre bocsátása a feladatuk, hanem a szakirodalom elemzése és adatbázisok építése is.

Regionális és községi könyvtárak

A könyvtári rendszer legalsó szintjén a kerületi, falusi, szakszervezeti, iskolai és gyermekkönyvtárak, valamint a mozgókönyvtárak állnak. Az utóbbi két évtized folyamatos számbeli fejlődést mutatott ezeknek a könyvtáraknak az esetében. A nyilvános könyvtárak hatáskörét hivatottak kiegészíteni. Ezeket az intézményeket a környéken lakók üzemeltetik állami támogatással.

A jelenlegi könyvtártudományi kutatások áttekintése

A 20. század előtt Kínában nem volt átfogó könyvtári rendszer, csak elszigetelt könyvtárosi ismeretekről és elméletekről beszélhetünk. Az idő során a nyugati könyvtártudományi tudást sikerrel kombinálták az antik kínai könyvészet ismeretekkel. Ebben nagy szerepet játszott a Wuchang városbeli *Wenhua Könyvtár* megalapítása, valamint az Egyesült Államokban és a Fülöp-szigeteken képzett könyvtáros szakemberek visszatérése Kínába.

Kezdetben a közös katalógusok összeállításán és az együttműködés megszervezésén volt a hangsúly, ami az 1980-as évekre áttevődött könyvtártudományi alapismeretek megfogalmazására. Az 1990-es évek óta pedig a kiemelt kutatási témák a könyvtári hálózat, a könyvtári automatizálás, az internetre alapozott modern információs technológia, az adatbázis-építés. 1995 körül a digitális könyvtárak kerültek a kutatások középpontjába. 2002 és 2004 között a metaadatok és a források közös felhasználása került reflektorfénybe, majd 2005 óta a fő cél szabványok kidolgozása az elektronikus könyvtárakhoz. Több mint 100 könyvtár- és információtudományi szakfolyóiratban 2009-ben 15 000-nél is több szakmai cikk jelent meg ezekben a témákban.

A kutatás az egyetemeken könyvtártudományi részlegén, a nemzeti könyvtár kutatóintézetében, a shenzeni nyilvános könyvtárak kutatóintézetében, valamint a nagyobb könyvtárakban zajlik. A szoftverek fejlesztésében külső cégek vesznek részt.

A kutatóknak sok problémával kell megküzdeni, mivel a kutatási eredményeket nem ismerik eléggé, sokszor vitatják a könyvtártudomány létezését. Ezen kívül olyan erősen kötik őket a fennálló hagyományok, hogy az egyes kutatásokból hiányzik az önálló gondolkodás.

Könyvtárosképzés

1920-ban *M. E. Wood* amerikai könyvtárosnő megalapította a *Wuchang Boone Library School* nevű intézményt, és ezzel megkezdődött Kínában a könyvtáros szakemberek képzése. Míg 1978 előtt csak a pekingi és a wuhani egyetemen lehetett könyvtártudományt hallgatni, 1978 után gyors fejlődés kezdődött, így 2008-ra már 50 intézmény nyújtott könyvtárosi szakképzést. A képzés a 21. században egyre inkább az elektronikus adatkezelésre irányul.

A négy-, vagy ötéves diplomás képzés több szakterületen folyik: Peking és Wuhan például összetett könyvtárosi szakképzést kínál, melynek során a hagyományos ismereteket számítógépes és modern információtudományi kurzusok egészítik ki. Lehet azonban műszaki, vagy természettudományi információtudományra is specializálódni.

1978 óta 42 egyetemen magiszterképzésben, 1980 óta levelező tagozaton is tanítanak könyvtáros ismereteket. Nyolc egyetemen posztgraduális képzés

is folyik, melynek keretében a doktoranduszokat egy vagy több témavezető támogatja. Ezen kívül távoktatás formájában is lehet könyvtárosi képzettséget szerezni, rádiós, televíziós kurzusokon.

A könyvtárosok 1982 óta továbbképzésen is részt vehetnek, ennek időtartama általában egy év.

Könyvtári automatizálás és digitális könyvtárak

1974 augusztusában kezdődtek meg a kutatások az elektronikus adatfeldolgozás lehetőségeiről a könyvtárakban. A területen élen járt a pekingi *Liu Quojun* professzor, aki részletesen tájékoztatott az e téren szerzett amerikai tapasztalatokról. 1976-ban a Kínai Tudományos Akadémián munkacsoport alakult a lehetőségek felderítésére. Az 1980-as évek közepétől kezdtek meg a számítógépek, illetve a saját fejlesztésű, vagy importált könyvtári integrált rendszerek használatát a kínai könyvtárakban. Napjainkban a következő nemzeti fejlesztésű, Windows alatt futó rendszerek a legelterjedtebbek: ILAS, GLIS (főképp egyetemi könyvtárakban), Kingdisc, DataTrans System, LIBSYS. Ezeknek a rendszereknek az előnye, hogy olcsók, könnyen kezelhetők, megfelelnek a kínai munkafolyamatoknak, és kicsi a hardware-igényük. Hátrányuk azonban, hogy működésük nem teljesen megbízható, így inkább csak kisebb könyvtárakban használhatók biztonsággal.

A nagy könyvtárak – beleértve a nemzeti könyvtárat is – külföldről importált integrált rendszereket használnak, mint pl. az ALEPH500, az INNOPAC, az Unicorn, vagy a Horizon.

Az anyagi helyzetüktől függően sok könyvtár vásárolt elektronikus adatbázisokat is (pl. ACM, ISI Web of Knowledge, EBSCO, Elsevier), illetve fejlesztett saját adatbankokat. A legtöbbet használt kínai fejlesztésű adattárak közé tartozik az 1999-ben kifejlesztett, tudományos folyóiratcikket, szabványokat tartalmazó CNKI, a tudományos és technikai cikket tartalmazó Weipu-adatbázis, valamint a Wanfang adatbázis, amely teljes szö-

veggel tartalmaz disszertációkat, szakdolgozatokat, szabványokat, tudományos folyóiratokat. Néhány nagy könyvtár saját szakirodalmi adatbázist épít, ilyen a CASHL (*China Academic Humanities and Social Sciences Library*), és a CADAL (*China-America Digital Academic Library*).

Kihívások és problémák a kínai könyvtárügyben

A kínai könyvtárosok nagy nyomás alatt dolgoznak, mivel sok könyvtár minden nap nyitva van, és nagyon sok olvasót kell ellátniuk. Annak ellenére, hogy az utóbbi két évtizedben fellendült a könyvtárügy, az egy főre jutó könyvtárak száma a fejlett országokhoz viszonyítva igen alacsony. Főképp a nyugati országrészben és a falvakban található kevés könyvtár, pedig pont ezeken a környékeken van szükség a művelődési lehetőségekre.

A könyvtárak emelkedése, és a gyarapításra, modernizálásra fordítható összeg elégtelensége sok könyvtárban központi kérdéssé teszi az anyagi helyzet javítását, míg számos könyvtárban az állomány teljesen elavult. A legtöbb könyvtárat közhasznú intézményként a kormány finanszírozza. A könyvtárak így személyügyi, fejlesztési kérdésekben a felsőbb hatóságtól függenek. Ez sok esetben elveszi a könyvtárak önállóságát, és kezdeményezési kedvét – így sokszor nem felelnek meg a közönség elvárásainak. Ezt a helyzetet súlyosbítja, hogy a könyvtárosok társadalmi elismertsége nagyon alacsony, így a szakképzett emberek nem szívesen vállalnak könyvtárosi állást, ami hátrányosan hat a minőségre.

A sok probléma ellenére, ha a könyvtárak önállósága növekszik, és szabad utat kapnak az újítások, a kínai könyvtárügynek jók a kilátásai.

/JINGNAN, Tang – GUOQIN, Shen: Über die Entwicklung des Bibliothekwesens in China. = Bibliotheksdienst, 45. köt. 1. sz. 2011. p. 6–20./

(Némethné Szivi Zsófia)